

Katarzyna Jopkiewicz

Techniki translatorskie w dydaktyce przekładu naukowego

Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik nr 11, 53-64

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna JOPKIEWICZ

Uniwersytet Wrocławski

Techniki translatorskie w dydaktyce przekładu naukowego

Abstract:

Translation Techniques in the Didactics of Scientific Translation

The scientific discourse has multiple faces in distinct research traditions and stylistic variants. Developing new education methods for future translators is an effort that will pay off in the long term. By increasing the number of translation specialists being able to translate scientific texts in a professional way, we accelerate the tempo of technology and knowledge transfer for the purposes of our native economy. The subject of this paper will be a consideration of possible training methods. The special attention has been dedicated to the training that consists in conscious use of translation techniques.

Wstęp

Rozwój nauki i technologizacja życia człowieka nabrały wspólnie zawrotnego tempa. Proces ten wykazuje tendencję do stałego przyspieszania w związku ze ścisłą współpracą międzynarodową w dziedzinie badań, która ze swojej strony bazuje na szybkim upowszechnianiu osiągniętych wyników w wymiarze międzynarodowym. Przekład odgrywa tu znaczącą rolę. Przekład tekstu naukowego to jednak wielopłaszczyznowe wyzwanie. Ogrom trudności, z jakimi musi się tu zmierzyć tłumacz, niejednokrotnie prowadził do powstania twierdzenia o nieprzetłumaczalności tekstów naukowych.

1. O tekście i przekładzie naukowym

Czynnikiem konstytutywnym jest tutaj język wywodu, przez wielu badaczy określany mianem stylu naukowego (H. Rabinowitz/ S. Vogel 2009: 8, D. Zdunkiewicz-Jedynak 2008: 87, Z. Kozłowska 2007: 33). Język ten nie jest łatwy w odbiorze (P. Auer/ H. Baßler 2007: 9). Ponadto nie wykazuje on również charakteru uniwersalistycznego (K. Jopkiewicz 2014). Stanisław Gajda słusznie zauważa, iż w obrębie każdej z dyscyplin reprezentowanych przez badaczy wytwarza się zupełnie odrębny język, tzw. podjęzyk naukowy (S. Gajda 1982: 100). Badacz podejmuje się również dalszego rozczłonkowania języka nauki, dzieląc go na podjęzyk teoretyczny, praktyczny, dydaktyczny i popularnonaukowy – w zależności od rodzaju relacji pomiędzy autorem a odbiorcą, na podjęzyki gatunkowe – w zależności od gatunku tekstu naukowego, podjęzyki mówiony i pisany oraz podjęzyki indywidualne – charakteryzujące poszczególnych badaczy (S. Gajda 1982: 101 i dalej). Wobec oczywistej niemożności całkowitej

tego przyswojenia przez tłumacza tak wielu odmian języka, przekładanie tekstów o charakterze naukowym nabiera - w stosunku do przekładu potocznie zwanego zwykłym – zupełnie innego wymiaru. Jest to zajęcie trudne, w które z natury rzeczy wpisuje się wielopoziomowe balansowanie pomiędzy wymaganiami stawianymi przez poszczególne typy tekstów naukowych. Zadaniem tłumacza tekstów o charakterze naukowym jest każdorazowo ostrożne wyważenie, które cechy danego tekstu są cechami uniwersalnymi, które świadczą o zabarwieniu kulturowym, a które o indywidualnym stylu komunikacyjnym autora (K. Jopkiewicz 2014). W każdym z wymienionych przypadków tłumacz musi postąpić inaczej, a ich rozgraniczenie przeważnie nie jest intuicyjne.

Nieprzypadkowo poruszamy tu kwestię różnic kulturowych. Dzisiejszy stan wiedzy pozwala stwierdzić, że ich istnienie jest rzeczą oczywistą. Jak twierdzą jednak wspólnie E. Fleischmann i P. A. Schmitt (2011: 534) – mniej więcej do roku 1980 wychodzono z założenia, że myśl naukowa jest rzeczą uniwersalną, co ze swojej strony implikowało konkluzję, iż dyskurs naukowy musi być jednolity, a język czy też styl naukowy – zupełnie niezależny od kultury, w jakiej się zrodził. Dziś badacze reprezentują zgoła odmienne poglądy. E. Tabakowska (2001: 198) podkreśla znaczącą rolę, jaką w procesie komunikacji odgrywają reguły narzucone przez kulturę:

Indywidualny styl komunikacji językowej nie jest rygorystycznie zdeterminowany przez skrypty kulturowe, które jednostka przyswoiła, żyjąc w danej kulturze. Zawsze jest miejsce na zróżnicowanie indywidualne i społeczne oraz na wprowadzenie zmian. Lecz styl komunikacyjny zarówno społeczeństwa, jak i jednostki musi pozostać pod silnym wpływem „kulturowych reguł” komunikacji.

Co prawda E. Tabakowska nie absolutyzuje roli kulturowego uwarunkowania zachowań komunikacyjnych, jednak przypisuje mu znaczenie nadrzędne. Wszelkie pozostałe zróżnicowania wpisują się według niej w jego niezbyt elastyczne ramy. Do takiego sposobu myślenia o dyskursie naukowym predysponował nas znany norweski socjolog, politolog i matematyk J. Galtung (1981/1985/2000). W roku 1981 opublikował on artykuł naukowy pt. „Structure, culture, and intellectual style: An essay comparing saxonic, teutonic, gallic and nipponic approaches“, w którym sformułował tezę, iż to właśnie wzorce kulturowe przyczyniają się do wytworzenia w obrębie danej kultury określonego stylu intelektualnego. Wielu badaczy (M. Clyne 1996, A. Duszak 1997a, A. Duszak 1997b, Z. Kozłowska 2007, P. Kußmaul 2011, E. Fleischmann/ P.A. Schmitt 2011, I. M. Lehman 2013) przyjęło tę koncepcję, wyróżniając za jej autorem (J. Galtung 1981/1985/2000) cztery style intelektualne: saksoński, teutoński, frankofoński i nipponiński. Nazwy kolejno następujących po sobie stylów oznaczają tzw. „centra” (J. Galtung 1985/2000: 153), tzn. kraje, w których style te mają charakter dominujący – Wielką Brytanię, Niemcy, Francję i Japonię. W europejskim kręgu badawczym skupiono się przede wszystkim na porównywaniu języka niemieckiego z językiem angielskim (jako najbardziej reprezentatywnych przykładów teutońskiego i saksońskiego stylu intelektualnego).

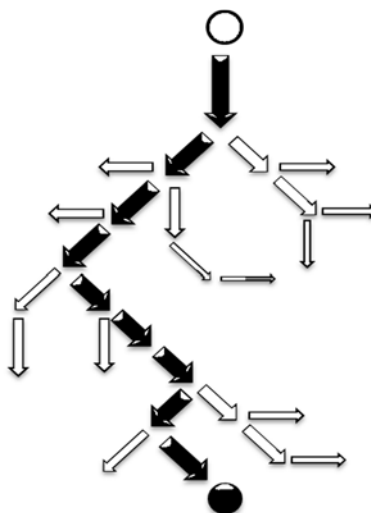
Opisując styl teutoński, badacze (Z. Kozłowska 2007: 35, A. Duszak 1997a: 323 i dalej) podkreślają typową dla niego dygresyjność. Jest to swoista odpowiedź na pytanie o ukierunkowanie tekstu naukowego, które postawił niegdyś M. Clyne (1993: 11):

„In welche geometrische Richtung bewegt sich der Text fort?”¹. Wywody naukowe niemieckich badaczy wykazują tendencję do rozpraszania się w wielu kierunkach. Z. Kozłowska (2007: 35) podkreśla, iż obfitują one w liczne nawroty, uzupełnienia, powtórzenia i dopowiedzenia. Takimi środkami wyrazu angielscy naukowcy posługują się jednak niezmiernie rzadko. Celem prymarnym w odniesieniu do prowadzenia wywodu jest tutaj linearność (M. Clyne 1993: 11). Obydwa wymienione sposoby ukierunkowania tekstu naukowego ilustruje poniższy rysunek.

styl saksoński

styl teutoński

Rysunek 1. Ukierunkowanie tekstu naukowego

Reprezentanci obydwu stylów intelektualnych są kulturowo predysponowani do prowadzenia wywodu w określony sposób, co implikuje znaczące trudności przy próbie dostosowania wywodu do wymogów obcej tradycji intelektualnej. M. Clyne odnosi się w swoich badaniach do konotacji, jakie w wyżej wymienionych obszarach językowych wiążą się z odpowiednimi sposobami ukierunkowania tekstu naukowego:

Während sowohl englisch- wie die deutschsprachige Wissenschaftler Texte herstellen, die einen größeren oder kleineren Grad der Linearität zeigen, enthalten die deutschen Texte eine größere Zahl von Exkursen/‘Abweichungen’. Werden *digressions* im Englischen vielfach negativ eingeschätzt, so haben Exkurse im deutschen Texten spezifische Funktionen. In den von uns analysierten Texten ermöglichen sie dem Autor, zusätzlichen Inhalt einzuschleusen, eine theoretische Perspektive einzufügen, ei-

¹ „W jakim kierunku zmierza tekst?” (M. Clyne 1993:11, tłum. własne).

ne historische Übersicht zu verschaffen oder dem Text eine ideologische Dimension zu geben. Ferner erlauben die Exkurse eine Polemik mit Vertretern anderer Schulen“ (M. Clyne 1993: 12)².

M. Clyne uważa, iż niemieccy badacze poprzez dygresyjność realizują wiele dodatkowych celów. Naukowcom z angielskiego kręgu kulturowego również przyświeca pewien określony cel. Linearny sposób prowadzenia wywodu stanowi, ich zdaniem (K.W. Plaxco 2010: 2263, R.A. Day/ N. Sakaduski 2011: 5), realne wsparcie dla odbiorcy w procesie recepcji tekstu. Badacze podkreślają, iż proces ten zostaje znacząco zdynamizowany ze względu na fakt, iż niezbędne informacje stają się łatwiej dostępne i możliwe do wyszukania przez odbiorcę (S. Ylönen 1993: 84).

Omawiane różnice w realizacji stylu naukowego, a także odmienna wartość konotacyjna związana ze sposobem prowadzenia wywodu, mogą przyczyniać się do powstawania trudności przekładowych oraz problemów z właściwą recepcją tekstu przekładu. Jeżeli tłumacz zdecyduje się przenieść na grunt języka angielskiego liczne dygresje występujące w niemieckojęzycznym tekście wyjściowym, autor tego tekstu może zostać negatywnie odebrany w docelowym kręgu kulturowym jako osoba nadmiernie puszająca się lub niezorganizowana. W przypadku zachowania (w przekładzie na język niemiecki) prostego, linearnie skonstruowanego wywodu angielskiego badacza, wywód ten może zostać odebrany jako nazbyt powierzchowny.

Powyżej dla przykładu przedstawiona została zaledwie jedna z wielu występujących różnic dzielących obydwie omawiane style intelektualne. Zamieszczona poniżej tabela przedstawia poglądowe zestawienie głównych cech, które je charakteryzują. Podstawowym celem utworzonej listy jest uświadomienie ważnych zasad, jakimi kieruje się dyskurs naukowy w obydwu omawianych językach, a tym samym pomoc osobom planującym w przyszłości podjęcia się przekładu tekstów o charakterze naukowym.

	Styl saksoński	Styl teutoński
Rodzaj interakcji	dialogowość	monologowość
Wywód argumentacyjny	przejrzysty	zawiły
Podążanie za tokiem myśli autora	łatwe	trudne
Stosunek do omawianych treści	ekspozycja	kontemplacja
Wyrażanie własnego toku myślowego	sprawozdanie	reprodukcja

² „Podczas gdy angielsko-, jak i niemieckojęzyczni badacze sporządzają teksty wykazujące się większym bądź też mniejszym stopniem linearności, w tekstach niemieckojęzycznych odnajdziemy zdecydowanie większą liczbę dygresji. Dygresje w tekstach angielskich często bywają oceniane negatywnie, podczas gdy w tekstach niemieckich pełnią specyficzne funkcje. W analizowanych przez nas tekstach umożliwiają one autorowi dopisać do wywodu dodatkowe treści, wzbogacić go o różne teoretyczne perspektywy, nakreślić rys historyczny, bądź też ideologiczny, a wreszcie – popolemizować z reprezentantami innych szkół” (M. Clyne 1993: 12, tłum. własne).

Odpowiedzialność za zrozumienie tekstu	nadawca tekstu	odbiorca tekstu
Ukierunkowanie tekstu	linearność	dygresyjność
Ilość myśli na akapit	pojedyncza myśl	splot myśli

Tabela 1. Cechy charakterystyczne saksońskiego i teutońskiego stylu naukowego (K. Jopkiewicz 2014, tłum. własne)

Stylistyczne zróżnicowanie języków nauki pociąga za sobą wiele trudności przekładowych. Nie są to jednak jedyne problemy tłumacza. Kolejnym wyzwaniem okazuje się być odnalezienie właściwych odpowiedników dla zastosowanej w tekście terminologii. Na pierwszym etapie trudność polega na określeniu zasięgu jednostki tłumaczeniowej³, na kolejnym – na odnalezieniu właściwego ekwiwalentu w języku docelowym. R. Arntz i H. Picht wskazują na przyczyny, dla których jest to zadanie szczególnie trudne w kontekście przekładu naukowo-technicznego:

Zum einen besteht zwischen verschiedenen Sprachräumen ein Gefälle im wissenschaftlich-technischen Entwicklungsstand, zum anderen verfügen die einzelnen Sprachen nicht in gleichem Maße über die sprachlichen Ausdrucksmittel zur Vermittlung des Wissens; dies wird deutlich, wenn beispielsweise Erkenntnisse aus dem Bereich der Hochtechnologie, die im deutschsprachigen Raum gesammelt wurden, an den arabischsprachigen Raum weitergegeben werden sollen (R. Arntz/ H. Picht 1995:2)⁴.

Cechą postulowaną w stosunku do wszystkich tekstów naukowych jest jednoznaczność. Postulat ten zaczyna jednak wydawać się niewykonalny w sytuacji, gdy tłumacz ma za zadanie przełożyć termin, który w systemie języka docelowego w ogóle nie istnieje. Należy podkreślić, iż takie sytuacje są dla tłumacza tekstów naukowych na porządku dziennym.

Kolejną trudnością przekładu naukowego jest tzw. rozczłonkowanie tekstu naukowego (Z. Kozłowska 2007: 35). Tekst naukowy dzieli się na tekst główny oraz tekst poboczny (S. Mikołajczak 1990: 39). Do ostatniego Z. Kozłowska (2007: 36 i dalej) zalicza „dygresje, uwagi i ekskursy, materiał ilustracyjny oraz tzw. obudowę, na którą składają się: 1) przypisy, 2) odsyłacze do literatury (...) w tekście głównym, 3) (...) bibliografia załącznikowa, 4) indeks nazwisk, 5) indeks terminów, 6) spis znaków umownych i skrótów itd.”. Przekład każdego z tych elementów tekstu pobocznego wymaga posiadania wiedzy na temat odpowiednich konwencji, jakie panują w docelowym obszarze językowym. Podobnie kłopotliwe okazuje się być tłumaczenie obcojęzycznych cytatów i przykładów.

Wobec powyższego nie ulega wątpliwości, iż przekład tekstów o charakterze naukowym to specyficzny rodzaj tłumaczenia. Tłumaczenie to jest ponadto ściśle związane z nanoszeniem wielu zmian. Porównanie przekładu naukowego z tłumaczeniem

³ Patrz: jednostka tłumaczeniowa jako wielkość relatywna i zmienna (K. Jopkiewicz 2013b: 72)

⁴ „Z jednej strony pomiędzy odmiennymi obszarami językowymi występuje znacząca różnica poziomu rozwoju naukowo-technologicznego. Z drugiej zaś strony języki nie są w równym stopniu uposażone w odpowiednie środki wyrazu do przekazywania wiedzy. Uwidacznia się to na przykład wtedy, gdy wiedza z zakresu najnowocześniejszych technologii, którą zdobyto w krajach niemieckojęzycznych, ma zostać przekazana krajom arabskojęzycznym” (R. Arntz/ H. Picht 1995:2, tłum. własne).

innych typów tekstów unaocznia ogrom tych przeobrażeń. Z. Kozłowska (2007: 65) widzi w nich niejako czynnik konstytutywny tegoż rodzaju tłumaczenia, a zarazem warunek dla dobrego przekładu. Dzięki takim zmianom tekst naukowy ma szansę pełnić w drugim języku tę samą funkcję, co tekst oryginału, będąc dostosowanym „do ducha środowiska naukowego, dla którego jest przeznaczony” (Z. Kozłowska 2007: 65). H. Kalverkämper (1992: 31) jest zdania, iż dobre przekłady potrafią zawiązać współpracę naukową, a zainicjowana współpraca przyczynia się pośrednio do ciągłego rozwoju krajów europejskich w warunkach pokoju i wzajemnego poszanowania. Występujące w tekstach naukowych błędy translatorskie mogą jednak taką współpracę zakłócić. Podejmowanie pochopnych decyzji w kwestii zmian w treści tekstu naukowego grozi jego późniejszą nieprawidłową recepcją. R. Arntz i H. Picht (1995: 1) zauważają, iż w dzisiejszych czasach do takich sytuacji dochodzi coraz częściej, nawet w przypadku naukowców o tej samej specjalności. Zakłócenia komunikacyjne to jednak wciąż jedno z najłagodniejszych następstw błędnego przekładu. Na dalsze jego konsekwencje wskazuje M. Clyne:

Verschiedenheiten können nicht lediglich Kommunikationsstörungen veranlassen, sondern auch Vorurteile über Gruppen und Individuen, die menschliche Beziehungen (...) und den freien wissenschaftlichen Austausch beeinträchtigen (M. Clyne 1993: 4)⁵.

Stąd też Z. Kozłowska (2007: 13) stara się uwrażliwić tłumaczy na specyfikę przekładu naukowego słusznie podkreślając, iż „tekst naukowy jest specjalnym wytworem działalności intelektualnej człowieka. Zawartość treściowa tego tekstu musi być w całości przekazana”. Nanoszenie zmian formalnych w tekście przekładu jest wobec tego zadaniem koniecznym. Podchodzić do niego należy jednak z największą precyzją i ostrożnością.

2. O roli przekładu w rozwoju nauki

W powyższych rozważaniach staraliśmy się zaprezentować specyfikę tekstu naukowego oraz jego przekładu. Nie ulega wątpliwości, że tłumaczenie tekstów naukowych to specyficzna i trudna aktywność. Warto ją jednak podejmować i zachęcać do niej przyszłych tłumaczy. Jest to w istocie rzeczy działalność uszyta na miarę naszych czasów. Rozwój nauki i technologizacja życia współczesnego człowieka postępują w ogromnym tempie. Jak szybkie jest to tempo, można ocenić, obserwując stale zwiększającą się liczbę pracowników naukowych i ich publikacji. W roku 1985 A. Wierlacher (1985/2000: 151) stwierdził, że w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat liczba naukowców zwiększyła się niemalże dziesięciokrotnie. Rok później L. Marszałek (1986: 43, 65) również podjął się próby oszacowania rozmiaru tego zjawiska i doszedł do wniosku, że liczba pracowników i publikacji naukowych w różnych krajach wykazuje stałą tendencję do podwajania się co 7 do 15 lat.

---

⁵ „Różnice mogą przyczynić się do powstawania nie tylko zakłóceń komunikacyjnych, lecz również uprzedzeń w stosunku do poszczególnych jednostek i grup. Może to wywrzeć ujemny wpływ na stosunki międzyludzkie oraz dotychczas nieograniczoną wymianę naukową” (M. Clyne 1993: 4, tłum. własne).

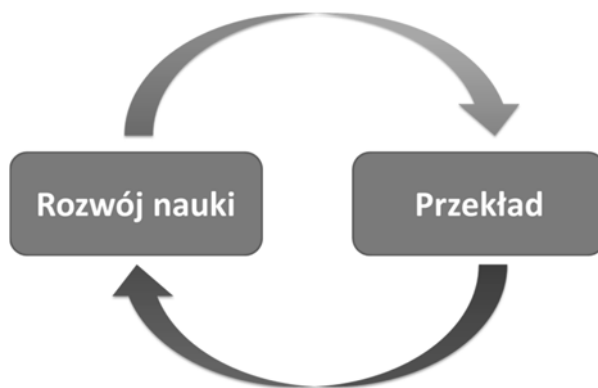

Rysunek 2. Przyrost liczby naukowców

Najnowsze badania dotyczące rozwoju nauki w krajach Unii Europejskiej potwierdzają twierdzenia sprzed niemalże dwudziestu lat. W 2013 roku Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych Unii Europejskiej wydał raport pt. „Nauka w Polsce”, w którym przy pomocy dwóch wykresów sporządzonych na podstawie danych pochodzących ze źródeł Głównego Urzędu Statystycznego przedstawiono liczbę naukowców w poszczególnych krajach europejskich. Pierwszy wykres (KPKPB UE 2013: 9) przedstawia liczbę pracowników naukowych ze stopniem naukowym doktora, doktora habilitowanego oraz z tytułem naukowym profesora w roku 2010. Drugi wykres (KPKPB UE 2013: 9) prezentuje dane dla roku 2011. Porównanie danych z kolejnych lat w oparciu o podane wartości wskazuje na przyrost liczby naukowców o 3,49%, tj. o ponad 50 000 nowych pracowników naukowych rocznie w skali europejskiej. W odniesieniu do poszczególnych państw wartości procentowe przedstawia rysunek nr 2. Na diagramie widać wyraźnie, iż w zasadzie niemalże wszystkie państwa europejskie odnotowały wyraźny przyrost liczby pracowników naukowych.

Automatycznie wiąże się z tym również wzrost liczby publikacji. R. Barczaitis i R. Arntz (1998: 793 i dalej) upatrują przyczyny tego stanu rzeczy również w obecnie powszechnie panującym nakazie publikowania. Należy zauważyć, iż w związku z wprowadzoną w ostatnich czasach parametryzacją działalności naukowej, tj. przyznawaniem naukowcom określonej liczby punktów za określone aktywności naukowe (m.in. publikacje), tempo wzrostu liczby publikacji naukowych jeszcze bardziej się zwiększa. Im szybsze jest to tempo, tym większe zapotrzebowanie właśnie na przykład. Im więcej z kolei przykładów, tym szybsze jest tempo rozwoju nauki (L. Marszałek 1986: 53). To zależność obopólna, która implikuje konkluzję, iż przykład jest bardzo ważnym ogniwem w procesie rozwoju nauki. Wobec tego nie ulega również wątpliwości, że warto inwestować w kształcenie osób, które w przyszłości chciałyby się podjąć tej działalności.

Rysunek 3. Rola przekładu w rozwoju nauki

3. O dydaktyce przekładu tekstów naukowych

Pragnąc skutecznie kształcić przyszłych tłumaczy tekstów naukowych, musimy dobrze rozplanować cały proces dydaktyczny. Idealnie by było, gdybyśmy rozpoczęli tę pracę od wymodelowania idealnej sylwetki przyszłego absolwenta studiów translatorskich (K. Jopkiewicz 2013a: 4) oraz uzmysłowienia sobie, jakich kompetencji w rzeczywistości od niego oczekujemy. Na tym etapie pomocne może okazać się utworzenie listy pożądanych kompetencji opartej na charakterystycznych trudnościach związanych z przekładem tekstów o charakterze naukowym. Poniżej przedstawiamy poglądowe zestawienie niezbędnych kompetencji translatorskich.

Kompetencje tłumacza tekstów naukowych:

1. Kompetencje językowe
2. Kompetencje naukowe
  - świadomość istniejących norm regulujących powstawanie tekstów naukowych
  - wrażliwość na różnice stylistyczne występujące pomiędzy tekstami naukowymi
  - świadomość gatunków tekstów naukowych
  - zdolność do recepcji, produkcji i reprodukcji tekstów naukowych
3. Kompetencje informacyjne
4. Kompetencje interkulturowe
5. Kompetencje społeczne
6. Znajomość narzędzi pracy tłumacza tekstów naukowych

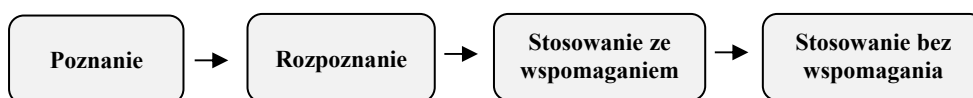
Wymienione kompetencje mają charakter przykładowy. Niezmiernie ważne jest, aby proces formułowania oczekiwań wobec absolwenta – przyszłego tłumacza tekstów naukowych przebiegał bez podpowiedzi zewnętrznych w sposób refleksyjny. Tylko wtedy mamy szansę uzyskać naprawdę wysoką jakość kształcenia.

Zasadniczo, po sformułowaniu listy niezbędnych kompetencji absolwenta, odpowiednia modelacja całego procesu dydaktycznego zakłada dopasowanie do każdej z wymienionych kompetencji adekwatnych treści, którym z kolei przyporządkowane zostają konkretne formy i metody kształcenia (K. Jopkiewicz 2013a: 6). Zadanie to wykracza niestety poza możliwości krótkiego opracowania.

Aby jednak w sposób przejrzysty zobrazować ten proces, spróbujemy opisać poszczególne jego etapy na przykładzie zdobywania przez studentów ostatniej z kompetencji, tj. znajomości narzędzi pracy tłumacza tekstów naukowych.

Tymczasem zanim dokonamy tego poglądowego przejścia przez kolejne etapy procesu dydaktycznego, musimy się zastanowić, jakie narzędzia pracy mogą potencjalnie ułatwić tłumaczowi zmierzenie się z napotykanymi w tekstach naukowych trudnościami przekładowymi. Podstawowym narzędziem pracy tłumacza tekstów naukowych są strategie i techniki translatorskie. Każdy tłumacz w rzeczywistości je stosuje, choć niektórzy robią to wyłącznie w sposób intuicyjny. Nieświadomość tych narzędzi translatorskich wpływa jednak ujemnie na jakość ich tekstów, w których często dominuje błędna strategia, a techniki są źle dobrane. Aby stosowanie strategii i technik translatorskich odbywało się w sposób refleksyjny, a tłumacz był w stanie w pełni świadomie do określonego tekstu dobrać odpowiednią strategię, po czym w przypadku wystąpienia określonego problemu -intencjonalnie zastosować odpowiednią technikę, konieczne jest, aby przeszedł przez konkretne etapy obcowania z materiałem dydaktycznym.

Etapy te przedstawiamy w zalecanej kolejności:

Rysunek 4. Etapy obcowania z materiałem dydaktycznym

Przedstawiony schemat kształcenia ma charakter uniwersalny, w związku z czym można go z powodzeniem zastosować również przy próbach rozwinięcia u studentów wielu innych pożądanych kompetencji.

1. Poznanie.

Pierwszy etap kształcenia zakłada możliwie jak najgłębsze zapoznanie studentów w wymiarze teoretycznym z materiałem, z jaką przyjdzie im się zmagać. W omawianym przez nas przykładzie oznacza to kolejno: (a) wyjaśnienie różnicy pomiędzy strategią a techniką tłumaczeniową, (b) przedstawienie możliwych strategii oraz ich wad i zalet, (c) przedstawienie poszczególnych technik translatorskich.

Warto w tym miejscu podkreślić, że na etapie prezentowania technik przekładu zdecydowanie najlepszym rozwiązaniem jest oparcie się na zestawieniu technik posortowanych według poszczególnych problemów tłumaczeniowych występujących w tekstach naukowych. Sporządzenie takiego zestawienia jest tematem wciąż otwartym pod względem badawczym. Próby sporządzenia listy technik przekładu przydatnych w tekstach naukowych podjęły się do tej pory, m.in. I. Pinchuck (1977: 188 i dalej) oraz Z. Kozłowska (2007: 68 i dalej).

2. Rozpoznanie.

Studenci są konfrontowani z różnymi tekstami naukowymi oraz ich przekładami. Mają oni przy tym za zadanie odnaleźć i prawidłowo sklasyfikować zastosowane w nich techniki translatorskie. Taka aktywność sprawia, iż w miarę kontynuacji ćwiczeń poszczególne techniki coraz mocniej utrwalają im się w pamięci.

3. Stosowanie ze wspomaganiem.

Na tym etapie kształcenia studenci tłumaczą zadane teksty naukowe przy użyciu zaproponowanej listy technik, a do każdego tłumaczenia sporządzają komentarze odnoszące się do zasadności zastosowania konkretnych technik przy określonych problemach przekładowych. Trening świadomego stosowania technik translatorskich płynnie wprowadza studentów w ostatnią fazę kształcenia.

4. Stosowanie bez wspomagania.

Poszczególne techniki są już na tym etapie dobierane przez studentów bez pomocy zestawienia, a jednocześnie w sposób swobodny i intencjonalny. Szczególnie ważna pozostaje tu jednak odpowiednia kontrola procesu tłumaczenia. W idealnych warunkach sporządzone przekłady sprawdzać powinien native speaker, gdyż tylko wtedy uzyskamy pewność, że większość niuansów stylistycznych zostanie rzeczywiście wychwycona i odpowiednio zaakcentowana.

4. Podsumowanie

Przekład tekstów o charakterze naukowym, jak i odnośny proces dydaktyczny to pod względem badawczym wciąż otwarte zagadnienia. Podsumowując nasze rozważania, chcielibyśmy zaapelować do przekładoznawców o większe zainteresowanie tym tematem.

Powyższa praca wykazuje, iż tłumaczenie odgrywa znaczącą rolę w rozwoju nauki. To jej motor napędowy, który, upowszechniając wiedzę i zapewniając równy dostęp do najnowszych wyników badań, nieprzerwanie stymuluje jej dalszy rozwój. Aby jednak przekład był w stanie nadążyć za rozwojem nauki, konieczna jest inwestycja w rozwój zasobów ludzkich. Inwestycja w kształcenie tłumaczy tekstów naukowych, w perspektywie czasu z pewnością przyniesie wymierne korzyści ekonomiczne.

Bibliografia

- Auer, P./ H. Bassler (2007), *Der Stil der Wissenschaft*, (w:) P. Auer/ H. Baßler (red.). Reden und Schreiben in der Wissenschaft. Frankfurt am Main. 9–30.
- Arntz, R./ H. Picht (1995), *Einführung in die Terminologearbeit*. Hildesheim, Zürich, New York.
- Barczaitis, R./ R. Arntz (1998), *Fachübersetzung in den Naturwissenschaften und in der Technik*, (w:) L. Hoffman/ H. Kalverkämper/ H.-E. Wiegand (red.), Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. Berlin, New York. 792–800.
- Clyne, M. (1996), *Inter-Cultural Communication at Work: Cultural Values in Discourse*. Cambridge, New York.
- Clyne, M. (1993), *Pragmatik, Textstruktur und kulturelle Werte. Eine interkulturelle Perspektive*, (w:) H. Schröder (red.), Fachtextpragmatik. Tübingen. 3–18.
- Day, R.-A./ N. Sakaduski (2011), *Scientific English. A Guide for Scientists and Other Professionals*. Santa Barbara, Denver, Oxford.

- Duszak, A. (1997a), *Analyzing Digressiveness in Polish Academic Texts*, (w:) A. Duszak (red.), *Culture and Styles of Academic Discourse*. Berlin, New York. 323–342.
- Duszak, A. (1997b), *Cross-Cultural Academic Communication: a Discourse-Community View*, (w:) A. Duszak (red.), *Culture and Styles of Academic Discourse*. Berlin, New York. 11–40.
- Fleischmann, E./ P.-A. Schmitt (2011), *Fachsprachen und Übersetzung*, (w:) H. Kittel/ J. House/ B. Schultze (red.), *Übersetzung: Translation: Traduction*. HSK 26.1. Berlin. 531–542.
- Gajda, S. (1982), *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*. Warszawa.
- Galtung, J. (2000), *Struktur, Kultur und intellektueller Stil. Ein vergleichender Essay über sachsonische, teutonische, galische und nipponische Wissenschaft*, (w:) A. Wierlacher (red.), *Das Fremde und das Eigene: Prolegomena zu einer interkulturellen Germanistik*. München. 151–193.
- Jopkiewicz, K. (2014), *Ausgewählte Probleme der stilistischen Übersetzbarkeit von wissenschaftlichen Texten* (w:) *Glottodidactica XXXXI/1* (w druku)
- Jopkiewicz, K. (2013a), *Język to nie wszystko: wiedza kulturo- i realizowawcza a jakość przekładu ustnego*. <http://www.konferencje-spjpo.polsl.pl/download/jopkiewicz-k-jezyk-to-nie-wszystko-wiedza-kulturo-i-realizowawcza-a-jakosc-przek.pdf> (dostęp dnia: 15.02.2014)
- Jopkiewicz, K. (2013b), *Zum Wesen der Übersetzungseinheit*, (w:) *Glottodidactica XXXX/1*. 65–77.
- Kalverkämper, H. (1992), *Die kulturanthropologische Dimension von 'Fachlichkeit' im Handeln und Sprechen. Kontrastive Studien zum Deutschen, Englischen, Französischen, Italienischen und Spanischen*, (w:) J. Albrecht/ R. Baum (red.), *Fachsprache und Terminologie in Geschichte und Gegenwart*. Tübingen. 31–58.
- Kozłowska, Z. (2007), *O przekładzie tekstu naukowego (na materiale tekstów językoznawczych)*. Warszawa.
- KPKPB UE (2013), *Nauka w Polsce. Raport Krajowego Punktu Kontaktowego Programów Badawczych Unii Europejskiej*. Warszawa. http://obywatelenauki.pl/wp-content/uploads/2013/03/Raport_Nauka_w_Polsce_2013-03-13.pdf (dostęp dnia: 05. 04. 2014)
- Kussmaul, P. (2011), *Die Übersetzung gesisteswissenschaftlicher Texte aus sprachwissenschaftlicher Perspektive*, (w:) H. Kittel/ J. House/ B. Schultze (red.), *Übersetzung: Translation: Traduction*, HSK 26.1. Berlin. 636-641.
- Lehman, I.-M. (2013), *Rhetorical approaches to academic writing: the case of Polish and Anglo-American academic writing*. http://www.retoryka.edu.pl/files/far2_2013_art5.pdf (dostęp: 18.02.2014)
- Marszałek, L. (1986), *Edytorstwo publikacji naukowych*. Warszawa.
- Mikołajczak, S. (1990), *Składnia tekstów naukowych. Dyscypliny humanistyczne*. Poznań.
- Pinchuck, I. (1977), *Scientific and Technical Translation*. London.
- Plaxco, K.-W. (2010), *The art of Writing Science*. <http://www.smb.wsu.edu/docs/default-source/wotd/the-art-of-writing-science.pdf?sfvrsn=2> (dostęp dnia: 19.02.2014)

- Rabinowitz, H./ S. Vogel (2009), *The Manual of Scientific Style*. Amsterdam etc.
- Stolze, R. (1999), *Die Fachübersetzung: eine Einführung*. Tübingen.
- Tabakowska, E. (2001), *Kognitywne podstawy języka i językoznawstwa*. Kraków.
- Ylönen, S. (1993), *Stilwandel in wissenschaftlichen Artikeln der Medizin. Zur Entwicklung der Textsorte „Originalarbeiten“ in der „Deutschen Medizinischen Wochenschrift von 1884 bis 1989*, (w:) H. Schröder (red.), *Fachtextpragmatik*. Tübingen. 81–98.
- Wierlacher, A. (2000), *Das Fremde und das Eigene. Prolegomena zu einer interkulturellen Germanistik*. München. 151.
- Zdunkiewicz-Jedynak, D./ E. Wierzbicka/ A. Wolański (2008), *Podstawy stylistyki i retoryki*. Warszawa.